

Gode råd – hva så?

Rapport fra et samarbeidsprosjekt mellom UHR og
Forskningsrådet om oppfølging av fagevalueringer:

Bedre fagstrategiske valg for norsk forskning

VERSJON 1.2 – 3. september 2014

Rapporten er utarbeidet av en prosjektgruppe med følgende medlemmer :

Fra Norges forskningsråd

- Avdelingsdirektør Jon Holm (prosjektleder)
- Avdelingsdirektør Hilde Jerkø
- Spesialrådgiver Harald Holm Simonsen
- Seniorrådgiver Kjersti Asland
- Seniorkonsulent Kjetil Paulsen

Fra UHR

- Underdirektør Guri Bakken
- Fagpersoner som har erfaring med fagevalueringer:
 - Professor Ingjerd Hoëm, Institutt for sosialantropologi, UiO
Nasjonalt fagråd for sosialantropologi
 - Professor Hilde I. Nebb, Det medisinske fakultet, UiO
Nasjonalt forskningsmøte i medisin (forskningsdekanmøtet)
 - Professor Asle Sudbø, Institutt for fysikk, NTNU
Nasjonalt fagråd for fysikk (tidligere leder)

Innhold

1	Innledning	5
1.1.	Forskningsrådets arbeid for fagutvikling med basis i fagevalueringer	7
1.1.1.	Planlegging av evalueringene: Mandat og avgrensning	7
1.1.2.	Dialog med fagmiljøene i planleggingsfasen	8
1.1.3.	Bakgrunns materialet for evalueringskomiteene	9
1.1.4.	Evalueringsrapportenes struktur og innhold.....	9
1.1.5.	Oppfølging av evalueringene	10
1.2.	UHR sitt arbeid med nasjonal fagutvikling.....	11
2	Norsk forskning sett i et internasjonalt perspektiv	14
2.1	Noen overordnede tall for norsk forskning	14
2.2	Gjennomgående anbefalinger fra fagevalueringer	15
2.2.1	Rekruttering og karriereveier	15
2.2.2	Ledelse.....	15
2.2.3	Strategisk utvikling – samarbeid, arbeidsdeling, konsentrasjon	15
2.2.4	Finansiering	16
2.2.5	Infrastruktur	16
2.2.6	Kjønnsbalanse	16
2.2.7	Innovasjon	16
2.2.8	Publisering.....	17
2.2.9	Mobilitet og internasjonalisering.....	17
3	Gode råd – hva så?.....	18
3.1	Om fagevalueringenes legitimitet og relevans.....	18
3.2	Institusjonenes rolle i oppfølging.....	18
3.3	UHR sin rolle i arbeidet med oppfølging	19
3.3.1	UHR som arena for nasjonal samhandling og strategiutvikling:.....	19
3.4	Oppfølging av fagevalueringene i Forskningsrådets regi	20
3.4.1	Utlysning av midler til Institusjonsforankrede strategiske prosjekter (ISP).....	21
4	Styrket samarbeidet om fagutvikling: Prosjektgruppas anbefalinger	22
4.1	Samsvar mellom oppfølging ved institusjonene og i Forskningsrådet	22
4.2	Dialog mellom Forskningsrådet og UH-sektoren på fagnivå	22
4.3	Avveining mellom behovet for tematisk styring av forskningsmidlene og mulighet for fagutvikling i Forskningsrådets programmer	23
4.4	SAK og profilering.....	23

1 Innledning

For å styrke arbeidet med fagutvikling på nasjonalt nivå etablerte Norges forskningsråd og Universitets- og høyskolerådet (UHR) samarbeidsprosjektet «Bedre fagstrategiske valg for norsk forskning» i mars 2013. Prosjektet har samlet og systematisert erfaringer med oppfølging av Forskningsrådets fagevalueringer i rapporten som nå foreligger, og har sett nærmere på hvilken rolle de nasjonale fagrådene, de nasjonale fakultetsmøtene og andre fagstrategiske organer i UHR kan og bør spille i arbeidet med fagutvikling nasjonalt. Alle UHRs fagråd og fagstrategiske organer har blitt invitert til å gi innspill gjennom en workshop som ble arrangert i september 2013. På bakgrunn av de oppsummerte erfaringene har prosjektet utarbeidet anbefalinger om tiltak for å styrke arbeidet med fagutvikling i UHR og Forskningsrådet, og samarbeidet mellom de to organisasjonene.

Arbeidet med fagutvikling har en klar forskningspolitisk og samfunnsmessig begrunnelse: For å være konkurransedyktig i en globalisert kunnskapsøkonomi trenger Norge forskningsmiljøer av høy internasjonal klasse som kan tilby attraktive forskerkarrierer, og samtidig sørge for at norsk samfunns- og næringsutvikling er basert på mest mulig oppdatert kunnskap.

Universiteter og høyskoler er viktige elementer i samfunnets kunnskapsproduksjon. Det er blitt vanlig å snakke om *kunnskapstriangel* for å illustrere at FoU (forskning og utviklingsarbeid), utdanning og innovasjon bør ses i sammenheng. Dette fordi det i europeisk forskningspolitikk, ikke minst i flere nordiske land, legges økende vekt på samspill og grenseflater mellom disse områdene. Om man kan få disse til å spille godt sammen gjennom systematisk og kontinuerlig interaksjon, skapes en merverdi både i kunnskapsproduksjonen og i UH-sektorens samspill med samfunn og næringsliv.

Dette er også utgangspunktet for **Universitets- og høyskolerådets** arbeid som paraplyorganisasjon for universiteter og høyskoler i Norge. UHR opptretr som koordinator for og initiativtaker til økt samspill både mellom egne medlemmer og mellom UH-sektoren og øvrige kunnskapspolitiske aktører i Norge og internasjonalt. Dette skjer på ulike nivåer, fra koordinering og samarbeid innenfor og mellom studieprogrammer nasjonalt til felles innspill til nasjonal og europeisk kunnskapspolitikk.

Norges forskningsråd er et nasjonalt forskningsstrategisk og forskningsfinansierende organ. Forskningsrådet er den viktigste forskningspolitiske rådgiveren for Regjeringen, departementene og andre sentrale institusjoner og miljøer med tilknytning til forskning og utvikling (FoU). Videre arbeider Forskningsrådet for et økonomisk og kvalitetsmessig løft i norsk FoU og for å fremme innovasjon, i samspill mellom forskningsmiljøene, næringslivet og den offentlige forvaltningen. Forskningsrådet skal identifisere behov for forskning og foreslå prioriteringer. Gjennom målrettede finansieringsordninger skal Rådet bidra til å sette i verk nasjonale forskningspolitiske vedtak. Andre viktige oppgaver er å fungere som møteplass mellom forskere og brukere av forskning og de som finansierer forskning og å bidra til internasjonalisering av norsk forskning.

Forskningsrådet bidrar til fagutvikling i UH-sektor gjennom finansiering av forskningsprosjekter og gjennom fagevalueringer. Mens Forskningsrådets direkte bidrag til

forskning i UH-sektor gjennom prosjektfinansiering utgjør i underkant av 20 % av den totale forskningsinnsatsen i sektoren har Forskningsrådet et helhetlig ansvar for å følge med på utviklingen av kvaliteten av den samlede forskningsvirksomheten i UH-sektoren og andre forskningsutførende sektorer.

Fagevalueringene gir en vurdering av forskningskvaliteten i hvert enkelt fagområde – sett opp mot en internasjonal standard – og gir råd om hva som skal til for å løfte flere miljøer opp i internasjonal toppklasse. Videre vil evalueringene ofte formidle internasjonale utviklingstrender som det er viktig å følge opp i det norske forskningssystemet. Dette kan være behov for metodisk og teoretisk fornyelse, åpning av nye empiriske felt eller utvikling av nye fagfelt i skjæringsfeltet mellom etablerte disipliner, som for eksempel bioinformatikk.

Fagevalueringene kan også gi oss innsikt i mer generelle utfordringer for det norske forskningssystemet. Noen typiske observasjoner fra evalueringer siste 5 år er: Manglende mobilitet, svak strategisk styring, manglende kritisk masse og lite internasjonal publisering. Denne rapporten gir en mer utførlig presentasjon av typiske anbefalinger som gjelder forskningssystemet (kap. 2).

Det er vårt inntrykk at forskningsrådets fagevalueringer har stor legitimitet i forskningsmiljøene og at rådene som blir gitt av de internasjonale ekspertpanelene som står bak evalueringene gjennomgående blir oppfattet som gode og nyttige ved institusjonene (se kap. 3.1).

Fagevalueringene gir en indikasjon på hva som skal til for å løfte flere miljøer opp til internasjonal toppklasse. Spørsmålet denne rapporten stiller er: Hvordan følges disse rådene opp, hvilke konsekvenser får rådene for strategiske beslutninger ved institusjonene og på nasjonalt nivå? Altså: *Gode råd – hva så?*

Hva skal da til for å omsette gode råd til handling?

Å følge opp rådene i en fagevaluering innebærer å ta en rekke valg – på ulike nivåer. Hver institusjon har et selvstendig ansvar for å følge opp evalueringene overfor sine fagmiljø. Hver institusjon vurderer selv hvilke råd de mener er verd å ta til seg og hvilke tiltak som kan være aktuelle innenfor egne budsjetttrammer. Dette innebærer at det må tas valg i fagmiljøene, ved fakultetene og sentralt ved institusjonene: Hva er bra og bør sikres fortsatt gode betingelser? Hva er ikke så bra, men viktig å styrke? Hva er mindre godt og ikke verd å satse på videre?

Disse valgene tas ikke i et vakuum. Hver institusjon må vurdere sine styrker og svakheter sammenliknet med tilsvarende forskningsmiljø nasjonalt og internasjonalt. Fagevalueringene gir hver institusjon et grunnlag for å identifisere sine komparative fortrinn. Forskningsmeldingen *Lange linjer – kunnskap gir muligheter* målbærer på sin side en forventning om at hver institusjon utvikler en tydelig profil basert på egne fortrinn og strategiske ambisjoner (Meld. St. 18 2012-2013, kap. 8). Den økte internasjonale konkurransen innebærer antakelig at hver enkelt institusjon vil måtte bruke sine ressurser mer fokusert mot enkelte områder for å oppnå og vedlikeholde særlig høy vitenskapelig kvalitet. En spissing av ressursbruken ved den enkelte institusjon vil antakelig også kreve avtaler om arbeidsdeling og samarbeid mellom institusjonene. Arbeidsdeling for å unngå at institusjonene får for like profiler, og samarbeid for å sikre en bred nasjonal kompetansebase i

UH-sektor som er tilgjengelig for studenter, næringsliv og samfunnet for øvrig. Institusjonenes arbeid med oppfølging omtales i kapittel 3.2. UHRs mulige rolle i tilrettelegging for samarbeid og arbeidsdeling omtales i kapittel 3.4.

Forskningsrådet, på sin side, vil etter hver enkelt fagevaluering sette i gang et arbeid med å identifisere aktuelle tiltak som kan finansieres på nasjonalt nivå, altså tiltak som ikke én institusjon kan ta ansvar for alene. Dette kan være styrking av nye fagområder av vitenskapelig eller samfunnsmessig betydning, tilrettelegging for mer nasjonalt samarbeid, for eksempel når det gjelder forskerutdanning, eller tiltak som gjelder strukturelle utfordringer som rekruttering, mobilitet og internasjonalisering. Når aktuelle nasjonale tiltak er identifisert, har Forskningsrådet vanligvis utlyst midler til gjennomføring av slike tiltak som de evaluerte institusjonene kan søke om enten hver for seg eller i samarbeid. Kapittel 3.3 omtaler Forskningsrådets oppfølging gjennom ulike virkemidler.

Denne rapporten viser noen av utfordringene som ligger i det å tenke nasjonalt om fagutvikling og gir noen anbefalinger om hvordan UHR og Forskningsrådet hver for seg kan styrke sitt bidrag til fagutvikling på nasjonalt nivå og hvordan de to organisasjonene kan bidra til å løfte flere norske fagmiljøer opp til internasjonal toppklasse gjennom et styrket samarbeid.

Anbefalingene står for prosjektgruppas regning. Det vil være opp til de to organisasjonenes styrer å vurdere hvordan anbefalingene skal følges opp.

1.1. Forskningsrådets arbeid for fagutvikling med basis i fagevalueringer

Forskningsrådet har ansvar for å stimulere til økt kvalitet på den langsiktige, grunnleggende forskningen i Norge innenfor hele bredden av akademiske fagområder. Forskningsrådet har et særlig ansvar for å følge med på utviklingen i de forskningsutførende sektorene og identifisere faktorer som hemmer og fremmer en god kvalitetsutvikling i norsk forskning. Fagevalueringer er et av de viktigste virkemidlene Forskningsrådet har til rådighet for å identifisere utfordringer og muligheter for forskningsområdene og institusjonene. De danner et godt grunnlag for utvikling av de finansielle virkemidlene for å styrke forskning av særlig høy kvalitet (FRIPRO), virkemidler for strukturering av forskningssektoren (SFF, Forskerskoler) samt programutvikling.

Siden etableringen av det samlede Norges forskningsråd i 1993 har evaluering vært en vedtektsfestet oppgave. Fagevalueringene skal gi et oppdatert kunnskapsgrunnlag for arbeidet med fagutvikling i Forskningsrådet, ved institusjonene og i departementene. I denne rapporten vil vi først og fremst se på om fagevalueringene gir et tilfredsstillende grunnlag for oppfølging i Forskningsrådet og ved de forskningsutførende institusjonene, og videre hvordan fagevaluering og oppfølging kan bidra til bedre fagstrategiske valg på nasjonalt nivå.

1.1.1. Planlegging av evalueringene: Mandat og avgrensning

Fagevalueringene er en form for fagfelleevaluering utført av en internasjonal komité bestående av fremtredende forskere på det aktuelle fagområdet. For evalueringene innenfor biofag, medisin og helsefag har det vært oppnevnt flere parallelle evalueringspaneler med

kompetanse innenfor de ulike fag- og fagområdene. Forskningsrådet utarbeider mandat for evalueringskomiteene og disse har vært relativt likt formulert på tvers av fag og fagområder. Evalueringskomiteene har i sitt arbeid hatt fokus på:

- Vitenskapelig kvalitet og relevans
- Forskningssamarbeid (nasjonalt og internasjonalt)
- Organisering og ledelse
- Rekruttering, forskerutdanning og mobilitet
- Kapasitet og finansieringskilder
- Framtidig utvikling og behov
- Og i varierende grad relevans og impact

Det er ulike utfordringer og problemstillinger knyttet til avgrensning av evalueringene, enten det er enkeltfagevalueringer, fagområdeevalueringer eller mer tematisk rettede evalueringer. Avgrensningsvalgene vil gå langs flere dimensjoner, ofte samtidig. Dels er dette faglige, dels er det organisatoriske dimensjoner. Det er også knyttet utfordringer til at man helst ønsker å evaluere sammenlignbare enheter.

Når evalueringene skal avgrenses knytter det seg blant annet dilemmaer til hva som kan sies å utgjøre et forskningsfag, og hva som kan/bør være kobling mellom fag og organisatorisk enhet. Når det gjelder skillet mellom grunnleggende og anvendt forskning, har dette skillet gradvis fått mindre betydning, og det er heller ikke lenger et tydelig skille mellom UH-sektor og instituttsektor. Tverrfaglig forskning gir også utfordringer i avgrensningen; ved å utelukke tverrgående forskningsområder kan evalueringene gi mindre kunnskap om utviklingen på nye forskningsfelt.

Ulike organisatoriske løsninger for fag og fagområder ved de ulike institusjonene har ført til at «miljøet» som blir evaluert i noen tilfeller består av personer med tilhørighet til helt ulike enheter eller avdelinger. Dette gir utfordringer spesielt når det gjelder de delene av komiteenes mandat som går på organisering, faglig ledelse og strategisk planlegging, og har også betydning for hvem som kan ta ansvar for oppfølging.

1.1.2. Dialog med fagmiljøene i planleggingsfasen

Tett dialog med fagmiljøene i alle faser av evalueringsarbeidet er av betydning for evalueringenes legitimitet.

I oppstarten av en fagevaluering arrangerer Forskningsrådet et informasjons- og dialogmøte. Dette skjer før det er tatt en beslutning om hvordan evalueringen skal avgrenses og derfor inviteres alle fagmiljøer som anses som relevante, til dette møtet. På møtet presenterer Forskningsrådet metodisk tilnærming og en plan for evalueringsarbeidet. Det orienteres om hva det forventes at fagmiljøene skal bidra med, og når de forventes å bidra i evalueringsprosessen.

Forskningsrådet er i dialog med fagmiljøene om hvordan sammensetningen av evalueringskomiteen bør være. Fagmiljøene inviteres til å gi forslag til komitémedlemmer, og

det er dialog om den faglige og institusjonelle avgrensningen av evalueringen. Fagmiljøene får også mulighet til å gi innspill til mandatet.

1.1.3. Bakgrunns materialet for evalueringskomiteene

Komiteene gjør sine vurderinger og gir sine anbefalinger på grunnlag av generell informasjon om det norske FoU-systemet, politiske føringer, organisering og finansiering, og videre informasjon innhentet om det enkelte fagmiljø:

- Dokumentasjon av miljøenes aktivitet i form av faktaark, årsrapporter, strategidokumenter, NIFU-rapporter etc.
- Egenvurderinger fra fagmiljøene
- Vurdering av faglig produksjon:
 - Publiseringsanalyser
 - Bibliometriske analyser
- Vurderinger av utvalgte faglige arbeider (humaniora og samfunnsvitenskap)
- Miljøbesøk/høringsmøter med presentasjoner og intervju/dialog

De bibliometriske analysene har for alle fagområder vært supplert med analyser som NIFU har utarbeidet på grunnlag av data om publisering. Til arbeidet med publiseringsanalysene har NIFU i økende grad kunnet hente informasjon fra publiseringsdatabasene bygget opp for den resultatbaserte forskningsfinansieringen (Frida/CRISTin), noe som har lettet både NIFUs og komiteenes arbeid, og bedret kvaliteten på analysene.

For humaniora og samfunnsvitenskap har evalueringskomiteen også fått seg forelagt 2-3 utvalgte vitenskapelige arbeider fra samtlige forskere som inngår i evalueringen. Dette har vært ansett som viktig fordi en har ment at en innenfor disse fagområdene ikke får tilstrekkelig gode publiseringsdata gjennom ordinære bibliometriske undersøkelser og analyser av de innsendte publiseringslistene. For humaniora er dette også begrunnet i at den vitenskapelige produksjonen inneholder en stor andel monografier, det er stor bredde i publiseringskanalene og at en relativt stor del av publikasjonene er på norsk.

Etter snart 10 år med rapportering av vitenskapelig publiseringer gjennom CRISTin har vi imidlertid fått gode nasjonale bibliometriske data også for disse fagområdene slik at fremtidige evalueringer innen samfunnsvitenskap og humaniora kan baseres på publiseringsstatistikk.

1.1.4. Evalueringsrapportenes struktur og innhold

Evalueringsrapportene for humaniora og samfunnsvitenskap inneholder kapitler som gir en oversikt over nasjonale ressurser og rammebetingelser og et eget kapittel der publiseringsanalysene presenteres. Rapportene gir kvalitative vurderinger av ulike aspekter ved miljøenes aktivitet, av sterke og svake sider, og av forskningen innenfor underdisipliner eller temaer. Rapportene drøfter situasjonen i og status for forskningen i faget på nasjonal basis, gir vurderinger og anbefalinger for videre utvikling av faget, og peker på sentrale spørsmål som miljøene bør gå inn i. Med unntak av evalueringen av økonomifaglig forskning, har evalueringsrapporter innenfor humaniora og samfunnsvitenskap ikke satt *karakterer* på det enkelte fagmiljø. Det varierer også hvorvidt rapportene gir klare

anbefalinger til det enkelte miljø eller til den enkelte institusjon, men de gir påpekninger, observasjoner og kommentarer til ulike faglige forhold i alle de evaluerte fagmiljøer.

Også rapportene for evalueringene innenfor MNT-fagene er bygget opp etter en felles struktur med sammendrag, introduksjon, observasjoner og anbefalinger. Det gjøres en vurdering av det enkelte institutt og forskningsgruppe som inngår i evalueringen, og hver forskergruppe gis en tallkarakter på en skala (1-5).

Tilsvarende er medisin og helse rapportene utarbeidet etter en felles mal. Hver forskergruppe gis en faktabeskrivelse, vurderinger, råd og en oppsummerende karakter (excellent, very good, good, fair, weak etter spesifiserte kriterier). I tillegg beskrives forskningsfeltet som rapporten omhandler i innledningen til rapporten.

1.1.5. Oppfølging av evalueringene

Det har vært en klar forståelse av at Forskningsrådet har ansvar for å ta initiativ til at evalueringene følges opp. Samtidig har det vært en forutsetning at fagmiljøene skal ansvarliggjøres og at ansvar og tiltak skal adresseres til ulike aktører (fagmiljøer, fakulteter, Forskningsrådet, Kunnskapsdepartementet og andre departementer). Forskningsrådet har tatt initiativ til at det utarbeides en oppfølgingsplan (eller fagplan) i nært samarbeid med de evaluerte miljøene og har selv satt av midler til å støtte oppfølgingstiltak på nasjonalt nivå.

Fagmiljøene som er inkludert i evalueringen blir normalt bedt om å komme med *skriftlige tilbakemeldinger* på evalueringsrapport og prosess. Det arrangeres *høringsmøter* med fagmiljøene, der evalueringsrapporten diskuteres og plan for videre oppfølging av evalueringen drøftes. For de fleste fagevalueringene inviteres fakultets- og instituttledelse og representanter for de evaluerte miljøene. For de større medisin- og helsefagevalueringene er også relevante sektordepartementer og viktige samarbeidsorganer vanligvis deltakere.

Etter de første evalueringene innenfor naturvitenskap ble det nedsatt oppfølgingsutvalg som skulle utarbeide såkalte nasjonale fagstrategiske planer (fagplaner). Dette viste seg vanskelig å få til, men rapportene anga spesifikke oppfølgingspunkter for den enkelte institusjon. For de senere evalueringene som er gjennomført innenfor naturvitenskap, samfunnsvitenskap og humaniora har det i stedet blitt laget *oppfølgingsplaner*, for å identifisere tiltak for oppfølging av selve fagevalueringen.

Oppfølgingsutvalgene har vært bredt sammensatt, med representanter fra de evaluerte miljøene. I noen oppfølgingsutvalg har også ett eller flere medlemmer fra evalueringskomiteen deltatt. Oppfølgingsutvalgene har hatt i oppdrag å utarbeide anbefalinger for oppfølging med ulike adressater: Forskningsmiljøene lokalt og fagmiljøet samlet på nasjonalt nivå, Forskningsrådet og departementene. Oppfølgingsrapportene innenfor humaniora har i noe mindre grad gitt anbefalinger til det enkelte miljø, men har drøftet mer generelle tiltak med gyldighet for flere miljøer.

Sammensetningen av oppfølgingsutvalgene har variert mellom de ulike fagevalueringene, men det har ofte vært personoverlapp mellom oppfølgingsutvalg på den ene siden og medlemmene av UHR-organer (de nasjonale fagråd eller det nasjonale fakultetsmøte) på den andre siden. I noen få tilfeller har oppfølgingsutvalget vært identisk med UHRs fagråd for

samme fagområde. Som oftest vil imidlertid evalueringen dekke flere sektorer slik at de evaluerte institusjoner ikke vil kunne representeres gjennom UHRs organer.

Oppfølgingsutvalgenes innstilling fokuserer i større grad enn tidligere på evalueringenes anbefalinger av nasjonal karakter, mens anbefalinger rettet til den enkelte institusjon er overlatt til institusjonen selv å følge opp. Fra Forskningsrådets side er det likevel viktig å ha en god dialog med den enkelte institusjon om deres strategiske arbeid. Dette for å få kunnskap om hvordan Forskningsrådet kan utforme sine virkemidler slik at de støtter institusjonenes fagstrategiske arbeid på best mulig måte innenfor de rammer Regjeringen har gitt for norsk forskning.

Forskningsrådet har i de senere årene som oftest fulgt opp fagevalueringer gjennom utlysning av øremerkede midler for oppfølgingstiltak hos de evaluerte institusjonene. . En sentral del av oppfølgingsutvalgenes anbefalinger har også vært knyttet til forventningen om friske midler til fagområdet. Det foreslås for eksempel ofte å etablere et program for å styrke det aktuelle faget, gjerne også større rekrutteringstiltak. Den store oppmerksomheten som disse oppfølgingsmidlene ofte har fått i oppfølgingsarbeidet fra institusjonenes side, har kanskje kommet til foretrengsel for oppmerksomhet mot strategiske vurderinger og tiltak som må utvikles innenfor og innenfra den enkelte institusjon, uavhengig av eksterne stimuleringsmidler.

Etter evalueringene innenfor naturvitenskap, samfunnsvitenskap og humaniora har midlene til oppfølging primært vært gitt i form av Institusjonsforankrede strategiske prosjekter (ISP). ISP-midlene skal bidra til forskningsmiljøenes faglige og strategiske utvikling. ISP-prosjekter er en noe sammensatt søknadstype. Forskningsrådet stiller krav om at prosjektene skal ha en strategisk forankring i den enkelte institusjon og de skal tilfredsstillende faglige kvalitetskriterier. De begrensede økonomiske rammene gjør at Forskningsrådet ikke primært ønsker å finansiere langsiktige forskningsprosjekter med stipendiatstillinger, men i første rekke strukturerende nettverks- og samarbeidstiltak. ISP-arenaen skal være en nasjonal *konkurransarena* mellom de evaluerte institusjonene, samtidig som samarbeid har blitt vektlagt sterkt i flere av utlysningene.

1.2. UHR sitt arbeid med nasjonal fagutvikling

Som paraplyorganisasjon for 48 medlemsinstitusjoner med stor faglig autonomi bygger Universitets- og høgskolerådets innflytelse på rollen som tilrettelegger for god løsninger, som arena for samarbeid og dialog og som agendasetter og koordinerende samtalepartner med andre aktører på sektorens vegne. Dette gjelder først og fremst i forsknings- og utdanningspolitiske spørsmål men også i fagstrategiske sammenhenger. UHR spiller en aktiv rolle i prosesser knyttet til fagutvikling (f.eks. gjennom faglige SAK-prosesser), men prinsippene om forskningsfrihet og institusjonenes faglige autonomi legger noen begrensninger på hvor langt UHRs egne organer kan gå når det gjelder å pålegge institusjonene bestemte tiltak i konkrete faglige og fagstrategiske spørsmål. Imidlertid kan UHR trolig gå enda tyngre inn i rollen som en mer aktiv tilrettelegger for nasjonal

fagutvikling. I første rekke gjelder dette ved å utnytte strukturen med overordnede fagstrategiske og underordnede faglige organer bedre:

- de nasjonale fakultetsmøtene,
 - o humaniora
 - o juridiske fag
 - o matematisk-naturvitenskapelige fag
 - o medisin
 - o odontologi
- de nasjonale råd for
 - o helse- og sosialfagutdanninger,
 - o lærerutdanning,
 - o teknologisk utdanning,
 - o økonomisk-administrative utdanninger og for
 - o kunstnerisk utviklingsarbeid,
- de fem profesjonsrådene
 - o arkitektur
 - o design
 - o farmasi
 - o musikk (utøvende)
 - o psykologi
- samt de 39 nasjonale fagrådene.

Se også vedlagte organisasjonskart

Fakultetsmøter, nasjonale råd og profesjonsråd har normalt representasjon på dekan- og fakultetsdirektørnivå og samler ledelsen fra fakulteter med "likt" fagtilbud. For de 39 fagrådene er representasjonen på institutt-/seksjonsledernivå, se nedenfor. Alle enhetene har i sine reglementer at de skal samarbeide med Forskningsrådets faglige organer og de skal bidra til å koordinere institusjonenes deltakelse i disse organene. De skal videre vurdere behov for nasjonale samordning og utvikling av forskning innen fagområdet, og de skal se på saker og spørsmål knyttet til forskerutdanning. Enhetene har imidlertid litt ulik historikk.

For fakultetsmøtene er utgangspunktet den tradisjonelle disiplinorienterte fakultetsinndelingen fra de "gamle" universitetene, men sammensetningen har endret seg for å tilpasse seg den inndelingen som er ved dagens institusjoner. Som eksempel kan nevnes at ved fakultetsmøtet for humaniora deltar også representanter for samfunnsvitenskapelig fakultet ved Universitetet i Tromsø. Dette skyldes ulik fordeling av fag/disipliner mellom fakultetene internt ved institusjonene. Fakultetsmøtene skal jobbe strategisk og nasjonalt, og omfatter altså større fagområder.

De *nasjonale rådene* omfatter bestemte profesjonsutdanninger. Tradisjonelt var dette 3-årige profesjonsutdanninger som tidligere ble gitt ved høgskolene. De samme utdanningene gis nå også ved flere av dagens universiteter, samtidig som både høgskoler og universiteter har

etablert mastergrader og ph.d.-grader knyttet til disse utdanningene. I disse rådene er det dekannivået som er representert, men da fra fakulteter eller avdelinger som gir de relevante utdanningene, altså ikke den samme kobling til fag eller disipliner som gjelder for fakultetsmøtene. Utdanningene er stort sett styrt av rammeplaner eller forskrift om rammeplaner fastsatt på nasjonalt nivå. Rammeplanene er utarbeidet av, eller i tett samarbeid med, de relevante nasjonale rådene under UHR.

Flere av profesjonsutdanningene ved de ”gamle” universitetene er omfattet av fakultetsmøtestrukturen. Dette gjelder medisin, odontologi og jus. For universitetsutdanninger som ikke har egne fakulteter, er det etablert egne *profesjonsråd* (arkitekt, design, farmasøyt, psykolog og utøvende musiker). Dette er utdanninger som nå også helt eller delvis tilbys ved høgskoler. Representasjonen i disse rådene er på så høyt nivå som mulig (rektor/dekan/avdelingsleder – men også instituttstyrer).

De 39 fagrådene: Fakultetsmøtene for humaniora, samfunnsvitenskap og realfag har alle ansvar for nasjonale fagråd innen sine fagområder. De nasjonale fagrådene er inndelt med basis i det enkelte undervisningsfag. I fagrådene sitter instituttstyrer eller en representant på tilsvarende ledernivå for det aktuelle faget. Også her har det vist seg nødvendig med en viss fleksibilitet i forhold til representasjon fordi mange institusjoner ikke lenger har den tradisjonelle disiplinindelningen i sin organisasjonsstruktur.

UHRs organisasjonsstruktur er svært kompleks. Det er ulike og til dels uklare forventninger til de enkelte delene av strukturen, og det er vesentlige forskjeller i hvordan de fagstrategiske organene utøver sin nasjonale strategiske rolle. For å få til en eventuell endring, både i struktur og ansvarsområder, må roller og ansvar både innad i UHR og mellom UHR og UHRs medlemsinstitusjoner avklares nærmere. Den videre utvikling av organisasjonen må dessuten ses i sammenheng med UHRs arbeid med ny strategi.

Det fagstrategiske arbeidet på nasjonalt nivå må også ses i relasjon til en økende grad av internasjonalisering av hele utdannings- og forskningssektoren. Det er derfor viktig at den nasjonale dimensjonen brukes til å koble norsk forskning og fagutvikling sammen med relevant internasjonal virksomhet. Målet må være at norske forskere skal bidra mer til både nasjonal og internasjonal kunnskapsproduksjon og at norske miljøer blir bedre til å gjøre seg nytte av og bidra til videreutvikling av kunnskap produsert i den internasjonale kunnskapsallmenningen. Det er dette arbeidet med fagutvikling i Norge må ses i lys av: Hva kan norske forskere bidra med internasjonalt, - hvor er vi eller kan bli internasjonalt attraktive? Hva må vi selv supplere med av kunnskap som vi trenger i Norge som ikke allerede finnes internasjonalt?

UHR er i dag en sentral organisasjon både nasjonalt og på den internasjonale arenaen for høyere utdanning og forskning, og det vil være naturlig at UHRs enheter spiller en aktiv rolle for å knytte nasjonal og internasjonal aktivitet på disse områdene tettere sammen.

2 Norsk forskning sett i et internasjonalt perspektiv

2.1 Noen overordnede tall for norsk forskning

Dersom fagevalueringene skal kunne si noe om nivået på norsk forskning i en internasjonal kontekst, er det nødvendig å ha et bakteppe som tallmessig viser den norske innsatsen i forhold til land det er naturlig å sammenligne seg med. Samlede FoU-utgifter i Norge utgjorde i 2011 drøyt 45 milliarder kroner, noe som tilsvarer 1,66 prosent av brutto nasjonalprodukt (BNP). Dette er lavere enn EU og OECD-landene samlet. UH-sektoren og instituttsektoren sto for ca. en fjerdedel hver, mens noe under halvparten av forskningen ble utført i næringslivet.

Norge ligger godt an når det gjelder menneskelige ressurser til FoU. Det generelle utdanningsnivået er høyt, og økende. Norge har blant verdens høyeste forskertettheter i befolkningen med 5,5 forskerårsverk per 1000 innbyggere i 2011, noe som var en liten økning fra 2007. Dette er omtrent på nivå med Sverige, og er høyere enn for Østerrike og Nederland, men lavere enn Finland og Danmark.

Antall avlagte doktorgrader har steget betraktelig de senere årene, og 2012 var et rekordår for antall avlagte doktorgrader. Dog ligger Norge bak gjennomsnittet i Norden. Mer enn hver tredje doktorgrad i 2012 ble avlagt av en person med utenlandsk statsborgerskap. I 2012 var det like mange kvinner som menn som avla doktorgrad, men ser man på de høyere stillingsnivåene i academia, er det fortsatt en lavkvinnandelen. Den samme situasjonen finner vi i andre land vi normalt sammenligner oss med.

Det er flest studenter på høyere grad i samfunnsfag, mens det avlegges flest doktorgrader innenfor medisin og helsefag. Det er også innenfor medisin og helsefag at det utføres flest forskerårsverk når vi bare ser på den offentlige delen av systemet.

Medisin og helsefag har den største andelen av FoU-utgiftene i UH- og instituttsektoren i Norge. Teknologi er det nest største fagområdet og IKT har en dominerende posisjon som følge av høy utviklingsaktivitet i næringslivet. Til tross for det store omfanget av teknologisk forskning og utvikling avlegges det relativt sett få doktorgrader på dette området når vi sammenligner med andre land.

I forhold til våre nordiske naboland, har norske forskere hatt den største veksten i antall publiserte artikler målt per innbygger. Norske forskere publiserer nå omtrent like mye som forskere i de landene vi sammenligner med, og norske artikler siteres godt over verdensgjennomsnittet og høyere enn EU-15. Dette stemmer godt overens med funn i fagevalueringene som viser en god produksjon i fagmiljøene.

2.2 Gjennomgående anbefalinger fra fagevalueringer

En gjennomgang av 13 fagevalueringer de senere årene viser at det er mange problemstillinger som er felles for disse fagene¹. Under er en del av de sentrale observasjonene og anbefalingene fra evalueringene.

2.2.1 Rekruttering og karriereveier

Nyrekruttering til vitenskapelige stillinger i UH-sektor når dagens førsteamanuenser og professorer går av med pensjon er pekt på som en stor utfordring i nesten alle fagevalueringene.

På nasjonalt nivå er det pekt på at det er behov for flere ph.d.-stipend i samarbeid med næringslivet og offentlig sektor. I tillegg er det behov for økt kvalitet i ph.d.-utdanningen gjennom bedre nasjonal samordning. Forskerskoler kan benyttes for å samordne utdanningen og få til et nasjonalt samarbeid om å utvikle ph.d.-kurs. Det er også påpekt behov for flere postdoktorstillinger samt en egen finansiering av unge forskertalenter f.eks. gjennom åremålsstillinger og "tenure track"-stillinger av lengre varighet en i dag. Dette vil bidra til å tette gapet mellom postdoktor og fast stilling.

For institusjonene er det påpekt at det er viktig å sikre tilstrekkelig bredde i rekrutteringen, både nasjonalt og internasjonalt. Det også anbefalt at postdoktorer og yngre forskere i større grad trekkes inn i det faglige miljøet og integreres i forskningsaktivitet i samarbeid med professorer og andre seniorer.

2.2.2 Ledelse

Generelt fokuserer de siste evalueringene i mindre grad på behovet for sterk ledelse av forskergrupper. Dette er nok et resultat av at det har vært mye oppmerksomhet knyttet til forskningsledelse i oppfølgingen av tidligere evalueringer.

For institusjonene er det imidlertid behov for å fokusere på personalledelse knyttet til arbeidsdeling blant vitenskapelig ansatte. Et eksempel er at mindre aktive forskere påtar seg flere arbeidsoppgaver knyttet til administrasjon og undervisning, slik at yngre forskere kan bruke mer av sin tid på forskning.

2.2.3 Strategisk utvikling – samarbeid, arbeidsdeling, konsentrasjon

Nasjonalt pekes det på at det er behov for arbeidsdeling for å unngå at flere forskningsgrupper driver konkurrerende forskning på de samme temaene. Videre er det behov for bedre samhandling mellom instituttsektoren og universitetene.

For institusjonene pekes det på at det er behov for å styrke arbeidet med å utvikle strategiske planer for forskning og rekruttering. Også for å unngå at forskningsaktivitetene spres på for mange temaer i forhold til antall ansatte. Det er nødvendig å fortsette arbeidet med å utvikle

¹ Disse 13 fagevalueringene omfatter seks fagevalueringer innenfor medisinske og naturvitenskapelige fag fra perioden 2009 – 2012 og syv fagevalueringer innen humaniora og samfunnsvitenskapelige fag fra perioden 2007 – 2012: Økonomi (2007), historie (2008), rettsvitenskap (2009), kjemi (2009), fysikk (2010), filosofi og idehistorie (2010), sosiologi (2010), sosialantropologi (2010), geofag (2011), biologi, medisin og helsefag (2011), geografi (i hovedsak samfunnsgeografi) (2011), IKT (2012), matematikk (2012).

og styrke forskergruppene og stimulere til samarbeid både internt og eksternt. Kritisk masse kan oppnås gjennom samarbeid.

Det påpekes videre at det kan være en fare for at undervisningsbehovene ved noen institusjoner fører til en for bred forskningsprofil, og følgelig anbefales økt konsentrasjon, samt økt nasjonalt og internasjonalt faglig samarbeid. Institusjonene anbefales også å se på muligheten til å benytte bruke institusjonenes basisfinansiering mer strategisk enn det som er tilfellet i dag.

2.2.4 Finansiering

På nasjonalt nivå påpekes at det investeres for lite i forskning i Norge, og særlig er det ønske om mer midler til en åpen nasjonal konkurransearena. Mange av evalueringene viser til at det er et behov for økte bevilgninger til den frie forskningen. Flere av evalueringene foreslår at noe av midlene i forskningsprogrammer øremerkes fri grunnleggende forskning og tas ut av programmene og gis til en fri arena. Noen evalueringer anbefaler at de tematiske programmene åpnes opp og utformes bredere med sikte på å gi økt plass og mulighet til grunnleggende forskning innenfor temaet.

I enkelte evalueringer oppfordres forskerne og deres fagmiljøer til å bli flinkere til å utnytte de mulighetene som allerede finnes for å søke om finansiering av grunnleggende forskningsprosjekter andre steder enn i FRIPRO i Forskningsrådet (f.eks. i temarettede programmer i Forskningsrådet, EU og andre kilder).

2.2.5 Infrastruktur

Flere av evalueringsrapportene peker på behovet for å fornye forskningsinfrastrukturen innenfor de ulike fagområdene. Det er også behov for å utvikle modeller for deling av infrastrukturen mellom institusjonene.

Flere evalueringer påpeker at det ligger et stort utnyttet forskningspotensial i norske registerdata, som er unike og av høy kvalitet. I noen tilfelle anbefales det å etablere felles faglige nettressurser for å gi tilgang til dataene.

2.2.6 Kjønnbalanse

Det framgår av evalueringsrapportene at kjønnbalansen i norsk forskning, særlig i de høyeste akademiske stillingene, ikke er så forskjellig fra land vi ellers sammenligner oss med. Kvinner er underrepresentert i ledende akademiske stillinger i alle de evaluerte fagområdene. På den annen side påpekes det at instituttsektoren kan vise til en bedre kjønnbalanse enn universitetssektoren. Det påpekes også en tendens til kjønnsforskjeller mellom tematisk områder innenfor flere av fagene.

2.2.7 Innovasjon

Det pekes på at kjennskapen til Technology Transfer Offices (TTO-er) i de akademiske miljøene er for dårlig, og at denne støttfunksjonen må gjøres bedre kjent. Enkelte evalueringer anbefaler at det utvikles flere incentiver, eller et belønningssystem for utnyttelse av forskningsresultatene til verdiskaping.

2.2.8 Publisering

Evalueringene stadfester at publiseringsaktiviteten jevnt over er høy, men at det i enkelte fagområder bør tilstrebes å publisere i mer prestisjetunge tidsskrift. Enkelte fag- eller forskergrupper har høy publisering, mens andre grupper publiserer lite. Universitetene står for en betydelig større del av publiseringen i internasjonale, vitenskapelige tidsskrifter enn forskningsinstituttene. Det er også fagspesifikke forskjeller bl.a. mellom anvendt forskning/teknologi og grunnleggende forskning.

2.2.9 Mobilitet og internasjonalisering

De fleste evalueringene påpeker at internasjonal mobilitet blant norske forskere er for lav, og at det bør iverksettes tiltak for å bedre dette bildet. Videre er det for få norske ph.d.-stipendiater og postdoktorer som inkluderer lengre utenlandsopphold i prosjektene som finansieres av Forskningsrådet.

Norge har færre søkere og færre innvilgede prosjekter innenfor EUs mobilitetsprogram Marie Curie Actions (MCA) enn land som vi vanligvis sammenlikner oss med. Flere av evalueringene anbefaler norske forskningsmiljøer å søke EU-midler i større grad og dessuten søke annen internasjonal finansiering.

Noen av evalueringene påpeker at også nasjonal mobilitet er for dårlig, og det gjelder både mellom universiteter, og mellom academia og næringsliv.

3 Gode råd – hva så?

3.1 Om fagevalueringenes legitimitet og relevans

Prosjektgruppens inntrykk er at Forskningsrådets fagevalueringer jevnt over har høy legitimitet i fagemiljøene og at de gir et godt og nyttig kunnskapsgrunnlag for institusjonenes strategiske arbeid. Fagevalueringene skaper generelt en større bevissthet i fagemiljøene om deres relative plassering i en nasjonal og internasjonal kontekst med hensyn til publiseringsprofiler, publiseringspoeng, forskningsmidler og forskningsresultater generelt. Hvorvidt evalueringen får legitimitet og dermed ønsket virkning innad i fagemiljøene kommer i tillegg an på det vi kan kalle gjenkjennelseeffekten, og denne er i noen grad avhengig av det arbeid som legges ned fra ledelseshold i å formidle og oversette resultatene.

Fagevalueringene gir ledelsen nødvendige styringssignaler som har legitimitet der man ser at evalueringen helt riktig påpeker styrker og svakheter som gjør at institusjonene kan videreutvikle sterke sider, ta tak i svake sider og se nye muligheter. Evalueringene kan også gi inspirasjon til det enkelte fagemiljø om å ta et felles krafttak for å løfte seg opp mot et internasjonalt toppnivå.

Det er viktig for evalueringenes legitimitet at de er gjennomført av uavhengige internasjonale paneler, som vurderer norsk forskning ut fra et internasjonalt perspektiv. Samtidig er det viktig at evalueringene forholder seg til den nasjonale konteksten som er definert av forskningspolitiske føringer, særtrekk ved det norske forskningssystemet og mangfoldet i institusjonene.

Oppsummert har fagevalueringene en viktig rolle for å kunne utvikle videre den norske UH-sektoren, både som utdannings- og forskningsinstitusjoner.

3.2 Institusjonenes rolle i oppfølging

Fagevalueringene gir viktige bidrag til institusjonenes arbeid med å styrke kvalitet og relevans av deres forskningsvirksomhet. Fagevalueringene vil kunne identifisere drivere for forskningskvalitet som er relevante for alle institusjoner, slik som kritisk masse i forskningsgrupper, bedre infrastruktur, tverrfaglighet, internasjonalisering, mobilitet og tydelige karriereløp.

Når fagevalueringer skal følges opp ved institusjonene må anbefalinger og tiltak som er utformet på et nasjonalt nivå innordnes i institusjonenes strategiske planer. For å få til en god samordning mellom institusjonelle og faglige strategier er det avgjørende med en god samhandling mellom fakultets- og instituttnivået. En slik samhandling kan sikres ved at instituttledelsen/fagledelsen er direkte involvert i arbeidet med oppfølging, og samtidig er del av en ledergruppe på fakultetsnivå.

En god vekselvirkning mellom top-down og bottom-up kan utvikles ved at de overordnede styringssignalene gis gjennom langsiktige strategiske planer på fakultets/institusjonsnivå kombinert med at tiltak for oppfølging av den enkelte fagevaluering innarbeides i årlige

handlingsplaner på fag/instituttnivå som er utformet med sikte på å bidra til realisering av institusjons overordnede strategiske mål.

En særlig utfordring er å finne balansen mellom top-down og bottom-up styring når det skal settes strategiske mål for virksomheten. Fagmiljøene vil ofte ta initiativ overfor fakultetsledelsen for å fremme forslag til konkrete satsninger og prioriteringer med bakgrunn i anbefalinger i fagevalueringene. Samtidig må fakultetsledelsen kunne prioritere tiltak innenfor fakultetets budsjetttramme og med hensyn til de strategiske mål som er satt for fakultet og institusjon. Også når det gjelder utlysninger av nasjonale midler til oppfølging av fagevalueringer (Institusjonsforankrede strategiske prosjekter) er det institusjonens ansvar å sørge for at de prosjektene som søkes finansiert er de som best støtter opp om de strategiske mål som er satt for faget ved institusjonen.

Institusjonene har også en rolle som nasjonale aktører i oppfølging av fagevalueringer. Ut over å gjøre prioriteringer for egen virksomhet og innenfor eget budsjett vil institusjonene ofte respondere på nasjonale tiltak for fagutvikling, f.eks. gjennom utlysninger i Forskningsrådet. For å få til en optimal utnyttelse av de midler som settes av til fagutvikling på nasjonalt nivå må potensialet for samarbeid og arbeidsdeling mellom institusjoner i UH-sektor og mellom UH-sektor og andre forskningsutførende sektorer utnyttes.

3.3 UHR sin rolle i arbeidet med oppfølging

Arbeidet i UHR tar utgangspunkt i balansen mellom medlemsinstitusjonenes faglige autonomi og politiske ønsker om økt samhandling og samordning i universitets- og høgskolesektoren. UHRs rolle er å legge til rette for samarbeid og foreslå nasjonale løsninger der det gir en merverdi til institusjonene. Institusjonene bidrar selv aktivt i dette arbeidet gjennom deltakelse i felles råd og utvalg samt etablering av nettverk. UHRs sekretariat spiller en sentral rolle i å identifisere de saker hvor institusjonene har interesse av å samordne seg og etablere strategisk samarbeid på nasjonalt nivå.

UHR er en tydelig aktør i norsk forsknings- og utdanningspolitikk. Også når det gjelder fagstrategiske og fagpolitiske spørsmål har UHR gjennom sine fellesorganer mulighet til å spille en nasjonalt koordinerende rolle. Oppgavene er beskrevet i reglementene for de enkelte råd og utvalg, og går blant annet ut på at fagråd og fakultetsmøter skal samarbeide med Forskningsrådets faglige organer om saker av felles interesse og bidra til å koordinere institusjonenes medvirkning i slike organer. De skal også gi råd om nasjonal koordinering og samordning av forskning og utdanning innen sine fag og fagområder.

3.3.1 UHR som arena for nasjonal samhandling og strategiutvikling

Som vi allerede har påpekt er det i pakt med UHRs formål at UHRs faglige og fagstrategiske organer deltar i oppfølging av Forskningsrådets fagevalueringer gjennom å legge til rette for nasjonal samhandling og strategiutvikling. I arbeidet med prosjektet om bedre fagstrategiske valg for norsk forskning er det blitt diskutert hvilke muligheter UHRs samarbeidsorganer har til å fatte vedtak som blir bindende for sine medlemsinstitusjoner. Rent formelt foreligger ingen slik myndighet. Myndigheten ligger i at institusjonenes ledelse på ulike nivåer er representert i UHRs organer. I den grad det kan forhandles fram enighet om nasjonale

fagstrategiske valg i et UHR-organ vil det være den enkelte institusjonsleder som sørger for å følge opp UHRs vedtak ved egen institusjon. Det avgjørende her er altså at den enkelte representant har tilstrekkelig myndighet ved egen institusjon, ikke hvilke formell makt som ligger i UHRs organer.

UHR tar også en nasjonal koordinatorrolle i saker der dette er ønsket fra Kunnskapsdepartementets side. Dette gjelder spesielt for utvikling av nasjonale rammeplaner/fagplaner for flere profesjonsutdanninger, blant annet lærerutdanning og ingeniørutdanning. For ingeniørutdanning har UHRs råd for teknologisk utdanning hatt et nasjonal ansvar for utvikling av ny rammeplan. Den er nå fastsatt i forskrifts form. Videre har rådet ansvar for at institusjonene implementerer og gjennomfører planen. Rådet har også ansvar for videre oppfølging og utvikling av planen. En tilsvarende løsning arbeides det med innenfor lærerutdanning. UHRs nasjonale råd for lærerutdanning har fått et nasjonalt ansvar for utvikling, gjennomføring og implementering av reviderte planer for de enkelte lærerutdanningene.

Erfaringene med nasjonal koordinering av utdanningstilbud kan være et godt utgangspunkt for å utvikle UHRs organer til å ta en tydeligere rolle også når det gjelder nasjonal koordinering av fagutvikling.

3.4 Oppfølging av fagevalueringene i Forskningsrådets regi

Forskningsrådets rolle i oppfølgingen av fagevalueringer har vært konsentrert om følgende tiltak:

- Sørge for at det utarbeides nasjonale oppfølgingsplaner for fagevalueringene
- Gi råd til departementene angående oppfølging av fagevalueringer
- Initiere samarbeid med andre nasjonale institusjoner angående oppfølging av fagevalueringer (UHR, NSG, FFA osv.)
- Finansiere tiltak anbefalt i oppfølgingsplanene
- Synliggjøre den samlede oppfølging av fagevalueringene

Det har vært stor spennvidde i Forskningsrådets konkrete oppfølging av anbefalinger i tidligere evalueringer. Mange av de strukturelle anbefalingene, som mangel på kritisk masse og rekrutteringsutfordringer, er fulgt opp gjennom finansielle virkemidler som etablering av sentre (SFF, SFI, FME) og nye støtteformer som Yngre fremragende forskere (YFF) og Unge forskertalenter. Anbefalinger om økte midler til åpne nasjonale konkurransearenaer og infrastruktur er også fulgt opp i Forskningsrådets budsjettforslag og prioriteringer. Når det gjelder faglige anbefalinger er dette tatt inn i etablering av Store programmer (eks FUGE, VERDIKT) samt utviklingen av andre programmer og satsinger (eks KOSK, e-Vita, NevroNor). Videre har ulike utredninger vært initiert med basis i fagevalueringer. Eksempler på dette er *Grunnforskning i biosystematikk* samt *Ressursinnsats i medisinsk og helsefaglig forskning*.

3.4.1 Utlysning av midler til Institusjonsforankrede strategiske prosjekter (ISP)

Det mest brukte verktøyet for direkte oppfølging av fagevalueringer har vært søknadstypen Institusjonsforankrede strategiske prosjekter (ISP). Formålet med ISP er å bidra til høy kvalitet i forskningsmiljøene, bygge opp nye fagmiljøer på områder av strategisk betydning samt stimulere til mer nasjonalt samarbeid og arbeidsdeling. ISP søkes av ledelsen ved en forskningsinstitusjon og kan benyttes på ulike måter, f.eks.:

- Bidra til institusjonenes utvikling
- Bygge sterke nettverk / landslag
- Etablere nasjonale forskerutdanningsnettverk
- Stimulere spesielle rekrutteringsbehov
- Styrke internasjonalisering

Rapporten fra oppfølgingsutvalgene for den enkelte evaluering har dannet grunnlag for utlysning av støtte til ISP-prosjekter som skal følge opp anbefalinger fra evalueringspanel og oppfølgingsutvalg. Dermed har utlysningene blitt ulike i de enkelte fag. Det har likevel vært en gjennomgående ambisjon i Forskningsrådet at ISP-prosjekter skal bidra til utvikling av nasjonalt samarbeid. Derfor er det gjerne stilt som krav i utlysningen at flere av de evaluerte institusjonene skal delta i prosjektene. I innspillene fra miljøene til prosjektet *Bedre fagstrategiske valg for norsk forskning* er det blitt stilt spørsmål om vektleggingen av nasjonalt samarbeid kan virke kontraproduktivt i forhold til ambisjonen om å løfte flere norske miljøer opp i internasjonal toppklasse.

Dersom det stilles strenge krav til nasjonalt samarbeid i ISP-utlysningen kan dette oppfattes som en forventning til de sterke miljøene om å bidra til kvalitetsheving hos de svake miljøene. Selv om det i og for seg er et godt formål å styrke den samlede nasjonale kompetansen, kan det være u hensiktsmessig med sterke krav til samarbeid hvis det medfører at de beste miljøene nasjonalt ikke kan dra nytte av en ISP-utlysning for å utvikle seg mot internasjonalt toppnivå.

4 Styrket samarbeidet om fagutvikling - Prosjektgruppas anbefalinger

4.1 Samsvar mellom oppfølging ved institusjonene og i Forskningsrådet

UH-institusjonene har selv hovedansvaret for å følge opp Forskningsrådets fagevalueringer. Forholdet mellom Forskningsrådets oppfølgingsutvalg, som en temporær arena for drøfting av nasjonale prioriteringer, og de etablerte nasjonale organene i UHR bør derfor diskuteres nærmere. Ingen av disse organene har formell beslutningsmyndighet, men det kan se ut til at deltakelse fra de relevante institusjoners ledelse i oppfølgingsutvalget gir større muligheter til å enes om nasjonale prioriteringer.

Anbefalinger

- Forskningsrådet bør vurdere om UHRs fagstrategiske organer i noen tilfeller kan benyttes som oppfølgingsutvalg for fagevalueringer, og i tilfelle hvordan de andre forskningsutførende sektorene skal representeres i oppfølgingsarbeidet. UHR bør på sin side avklare hvilket nivå i organisasjonen som er riktig nivå for oppfølging av den enkelte fagevaluering (representantskap, fagstrategiske organer (f.eks. nasjonale fakultetsmøter) eller nasjonale fagråd).
- Det er ønskelig med aktiv deltakelse fra Forskningsrådets administrasjon i oppfølgingsutvalgene.
- Forskningsrådet bør tydeliggjøre ambisjonene med ISP. Er det primært et virkemiddel for styrking av nasjonalt samarbeid, eller kan det brukes for å understøtte den enkelte institusjons strategiske mål, f.eks. gjennom styrket internasjonalt samarbeid?

4.2 Dialog mellom Forskningsrådet og UH-sektoren på fagnivå

Forskningsrådet har ikke hatt rådgivende organer på fagnivå i sin organisasjon siden omorganiseringen i 2003. God kunnskap om fagenes utvikling er imidlertid viktig for utvikling av Forskningsrådets virkemidler. Fagevalueringene gir et viktig bidrag til Forskningsrådets kunnskapsgrunnlag, mens oppfølging av fagevalueringene og det kontinuerlige arbeidet med fagutvikling krever en god dialog med UH-sektoren på fagnivå. Viktige spørsmål i en slik dialog er: Hvordan påvirker Forskningsrådets virkemidler fagenes og institusjonenes utvikling? Hva er de viktigste utfordringene for det enkelte fag/institusjon og hvordan kan Forskningsrådet bidra til å møte utfordringen? osv.

Anbefalinger

- Forskningsrådet og UHR bør i fellesskap se nærmere på om de nasjonale fagrådene kan spille en sterkere rolle som nasjonalt rådgivende organ for fagområdet.
- UHR bør tydeliggjøre fagrådernes rolle i forhold til fakultetsmøtene: Er det hensiktsmessig at de nasjonale fagrådene (der det finnes slike) gir råd om nasjonale tiltak direkte til Forskningsrådet eller bør råd fra fagnivået primært gis gjennom de nasjonale fakultetsmøtene.

- Forskningsrådet og UHR bør se nærmere på hvordan en løpende dialog om fagutviklingen i det enkelte fag – og Forskningsrådets bidrag til denne – kan organiseres. Det bør utarbeides en helhetlig systematikk som også kan håndtere den fragmenterte fagrådsstrukturen innen humaniora.
- Forskningsrådet bør varsle i god tid at evaluering vil skje – og invitere institusjonene til dialog om struktur på evalueringen. For å sikre legitimitet og god oppfølging av fagevalueringene kan fagmiljøene med fordel trekkes inn allerede i planleggingsfasen (hva er fagspesifikt, hvilke problemstillinger er de vesentligste). Det er særlig viktig at prosessene er transparente og at det er tydelig hvordan fagmiljøene kan påvirke struktur på evalueringen. Fagrådernes og de fagstrategiske organenes rolle i slike dialoger bør klargjøres fra UHR sin side.

4.3 Avveining mellom behovet for tematisk styring av forskningsmidlene og mulighet for fagutvikling i Forskningsrådets programmer

Forskningsrådet følger opp anbefalinger i fagevalueringer gjennom mange ulike virkemidler, ved side av de mer spesifikke ISP-utlysningene. Det kan være tidsbegrensede tematiske satsninger eller mer strukturelle tiltak slik som SFF og Unge forskertalenter. De store programmene har også alle en andel avsatt til grunnleggende forskning.

Anbefalinger

- Forskningsrådet bør vurdere å trekke UHRs organer inn i diskusjon av Forskningsrådets tematiske satsinger for å sikre at disse også skal virke fremmende på fagutvikling.
- Forskningsrådet bør vurdere å målsette innsatsen rettet mot grunnleggende langsiktig forskning i de store programmene (f.eks. gjennom en prosentandel).

4.4 SAK og profilering

Hvordan kan fagevalueringene og oppfølgingen i regi av Forskningsråd og UHR på nasjonalt nivå legge grunnlag for en sterkere profilering av institusjonene og utvikling av flere internasjonale toppmiljøer?

- UHR bør vurdere om de faglige eller fagstrategiske organene kan spille en sterkere rolle for utvikling av nasjonalt samarbeid, arbeidsdeling og konsentrasjon innen forskning.
- Forskningsrådet bør vurdere hvordan deres virkemidler kan bidra til å støtte institusjonenes profilering og utvikling av flere internasjonale toppmiljøer.

